

ROMA İMPARATORLUK MERMER OCAĞINDA LOCUS'UN İŞLEVI

Tulga Albustanlıoğlu (Ankara)

Abstract: The function of Locus in Marble Quarries of the Roman Imperial Period

Locus, which was written on the surface of colored marble blocks in a coded form as 'Loco' at the marble quarries in Anatolia by the Roman Imperial administration, is a Latin word meaning 'place', 'location,' 'region.' Despite the clear vocabulary meaning, the function of the production of blocks has been the discussion issue a long time among the scientist. What was function and importance of locus number in the production process? Was it any ordinary number indicating the specific place from which it was produced or a designated identity number for the rock? It seems that these are not easy questions to be answered at the first glance. Indeed, the word 'Locus' had been placed solely on the surface of colored marble blocs from the marble quarries at Teos (Sığacık) and Docimium (İscehisar) of the Anatolia, however Parian White (Paros) marble of Greece is the mere exception.

Roma İmparatorluk yönetimince Anadolu mermer ocaklarında renkli mermer bloklar üzerine "Loco" şeklinde kodlanarak yazılmış olan ve "Yer", "Bölge" anlamına gelen *locus*'un belirgin lügat anlamına rağmen blokların üretiminde nasıl bir işlevi olduğu hususu bilim adamları arasında uzun süre tartışma konusu olmuştur. Roma İmparatorluk idaresinin Anadolu mermer ocaklarını belirli bir işletmecilik disiplini içinde taşın ana kayadan sökülüp kullanım amacına uygun olarak işlenmesine kadar geçen bütün üretim ve kontrol safhalarını kapsayan bir ocak işletme sistemini başarıyla yürütmüş olduğu anlaşılıyor.

İmparatorluğun Anadolu'da sahip olduğu üç önemli mermer üretim merkezinden Prokonnesos'da beyaz, Teos ve Dokimeion'da ise beyaz yanında büyük miktarlarda renkli mermer üretilmiştir. Yazıtların genellikle renkli mermerler üzerinde yer almış olması nedeniyle¹ Teos ve Dokimeion renkli mermer üretiminin konumuz yönünden ayrıcalıklı bir yeri vardır. Bu üç ana üretim merkezinden özellikle Dokimeion ve Yukarı Tebris Vadisi (Altuntaş Ovası) mermer ocakları hemen hiçbir devirde gözden uzak kalmamış, üretim faaliyetlerinde kısa aralıklarla duraklamalar olsa bile ocakların etkinliği her dönemde devam etmiştir.

Ocaklar, jeolojik yapıları, mermer özellikleri, ürün çeşitleri ve üretim imkânları yönünden birçok araştırmacı ve bilim adamı tarafından incelenmiştir. Özellikle son iki yüzyıl içinde bölge önemi gittikçe artan bir ilgi odağı haline gelmiştir. İlk araştırmacılar arasında Albay R. Pococke² ve W. J. Hamilton³ ilk akla gelen isimlerdir. Aslında bir jeolog olan W. Hamilton, Dokimeion ocaklarının jeolojik yapısı ve işletme teknolojisini belirlemekle kalmamış, aynı zamanda birçok

yazıtı aslına uygun bir şekilde kopyalamıştır. Ancak modern anlamdaki incelemelerin W. Ramsay'ın 1930 yılından başlayarak, ölümüne kadar devam eden araştırmaları sayesinde gerçekleştirilmiş olduğu söylenebilir.⁴ Ocakları ilk defa sistematik bir şekilde araştıran ve inceleyen kişi ise J. B. Ward-Perkins'dir. J. B. Ward-Perkins'in Prokonnesos ile ilgili incelemeleri ve lahit ticareti konusundaki araştırmaları son derece önemlidir. 1980 yılındaki tebliğleri ile Dokimeion ocaklarını da inceleme kapsamına aldığı görülüyor.⁵ Bilimsel anlamda ilk epigrafik incelemelerin ise J. Röder ile başladığı söylenebilir. Araştırmalarını tamamlamadan ani ölümüne rağmen, 1971 yılında yayınlanan eseri bu konuda önemli bir kaynak olmuştur.⁶ F. Millar'ın,⁷ bölge hakkındaki bilgileri toparlayıcı mahiyetteki eseri sayesinde de mermer ocaklarıyla çeşitli üretim tesislerinin mülkiyet ve işletme biçimleri hakkında genel bir fikir edinmek mümkün olmuştur.

I. yüzyılın sonlarından itibaren mermer üretim alanındaki gelişmeleri belgeleyen yazıtlardan anlaşıldığına göre başlangıçta üretim, ocak işletme hakkını imparatorluk idaresinden alan müteahhitlerce gerçekleştirilirken, daha sonra imparatorluk yönetiminin müteahhitler yanında, doğrudan üretim faaliyetlerine katılmış olduğu anlaşılıyor. Anadolu ve Yunanistan'ın Roma'ya bağımlı hale gelmesi gibi siyasal kazanımlar sonucunda, gerek Roma'da gerekse eyaletlerde sosyal ve kültürel yaşamda köklü değişimler meydana gelmiştir. Bu gelişmenin en önemli nedeni, Roma ile imparatorluğa yeni bağlanan ülkeler (eyaletler) arasında başta şehircilik ve sanat olmak üzere çeşitli dallarda birikimli ve yetmişmiş kişilerin karşılıklı yer değiştirmiş olmasıdır. Örneğin Roma'da, ithal edilen mermeri işleyecek ustaların bulun-

maması nedeniyle, imar faaliyetlerinde Anadolu ve Yunanistan kökenli mermer ustalarının yer aldığı görülüyor.

Bu anlamda toplumlarda meydana gelen değişimin nitelik ve kapsamını belirtmesi bakımından Augustus'un "Tuğladan Bir Şehir Buldum, Mermerden Bir Şehir Bırakıyorum"⁸ sözü yeni yaşam biçimine hâkim olan zenginlik ve estetik anlayışının bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Roma'nın yeni baştan inşası denilebilecek çapta yürütülen bu imar faaliyetleri ile mermer tüketiminde büyük bir artış meydana gelmiştir. Ocakların da mermer talebinde ortaya çıkan bu artış karşılayabilecek şekilde yeniden organize oldukları anlaşıyor.

Dokimeion'da elde edilen yazıt miktarının az olduğu zamanlarda *locus* sözcüğünün bloğun ocaktan çıkarıldığı yeri gösterdiği⁹ kabul edilmiştir. Ancak zamanla elde edilen örneklerin artması, *locus* sayılarının binleri bulmasıyla, bu terimin taşın ocaktan çıkarıldığı yeri tanımlamaktan daha çok, bloğun kendisini belirleyen ve ona kimlik kazandıran bir unsur olduğu yolundaki görüş ağırlık kazanarak *locus* numarasının taşı belirleyen bir seri veya envanter numarası olduğu sonucuna varılmıştır. Aslında, her iki görüşü de teyit eden örnekler varsa da, *locus*'u bir kimlik numarası olarak kabul eden uygulamanın daha ağır bastığı görülüyor.¹⁰ Nitekim *locus* numarası öncelikle taşı tanımlamak suretiyle taşla ilgili olarak yapılan işlemlerin takip ve kontrolünü sağlarken bir yandan da, envanter numarası özelliğiyle de ocak çalışmalarının yönetim ve kontrolünde belirleyici bir unsur olmuştur. Bir envanter karakteristiği olarak, belirli bir süre içindeki çalışmalarını göstermesi bakımından *locus* numaralama sisteminin bir süreyle sınırlandırılmış olduğu ve bu sayıların bir yılı kapsayan sınırlı bir dönem için geçerli olduğu anlaşılıyor. Bir yıllık faaliyet süresi içinde, herhangi bir taşta bir *locus* numarası verildikten sonra, bu taş dışı satımla ocak dışına gönderilse veya iskartaya ayrılmış bir kenara atılsa bile bu taşta verilmiş olan *locus* numarası, aynı üretim yılı içinde bir başka taş için bir kere daha kullanılmamıştır. Aksi halde, *locus* numaralama sisteminin bu tip bir özellik taşıdığı söylemeye imkân yoktur. Böylece, *locus* numarasının envanter unsuru olma özelliğinden yararlanılarak ocak çalışmalarıyla ilgili bilgilerin kısa sürede elde edilmesi olanaklı hale gelmiştir. Örneğin belirli bir yıl içindeki en büyük *locus* numarasına bakarak o yıl içinde ocakta ne miktarda taş üretilmiş olduğu amında görülecektir. Elbette aynı sayısal büyüklüğün *locus* numarası olarak farklı yıllarda tekrar tekrar kullanılmış olmasının, onun bu karakteristik özelliğinde herhangi bir değişiklik yaratmayacağına şüphe yoktur. Aslında ocaklardaki uygulamanın da bu yönde gelişmiş olduğu görülüyor.

Acaba *locus* numarası bir envanter karakteristiği ve taşın kimlik numarası olma özelliği yanında, üzerinde yer aldığı bloğun çıkarıldığı yeri de belirtiyor olabilir mi? Ancak belli bir *locus* sayısı, sınırlı bir üretim dönemi içinde sadece bir defa kullanıldığına göre *locus* sayısının taşın çıkarılma yerini gösteriyor olması halinde, ocak içindeki belirli bir yerden bir yıllık üretim dönemi içinde sadece bir defa üretim yapı-

larak yalnızca bir tek blok üretilecek demektir ki; böyle bir üretim anlayışının ocak işletmeciliği yönünden kabul edilebilmesine imkân yoktur.

Locus numaralama sisteminin uygulanış biçimini daha yakından incelemek amacıyla örnek olarak alınan dört adet bloğa ait yazıtlar ve bu yazıtlarla ilgili olarak düzenlenen tablolar aşağıda verilmiştir.

Yazıt No. 1¹¹

- (a) *br(aachio) quart(o)*
 (b) *clxii*
 (c) *b(racchio) iii*
 (d) *Ver(o) iii cos cccxxx* 126

Yazıt No. 2¹²

- (a) *clix*
 (b) *b(racchio) iii*
 (c) *Ver(o) iii cos cccxcvi* 126

Yazıt No. 3¹³

- (a) *Largo et Messal(ino) cos* 147
 (b) *loco ccc[-]xv b(racchio) secund(o)*
 (c) *caesu(ra) [Acl(ii) Ant]onini (centurionis)*

Yazıt No. 4¹⁴

- (a) *Largo et Messal(lino) cos* 147
 (b) *loco cccxxxiii, b(racchio) quart(o)*
 (c) *caesu(ra) Acl(ii) Ant(onini) (centurionis?)*

Tablo 1

	Yazıt 1	Yazıt 2	Fark
Envanter Sayım Tarihi	126	126	-
<i>Locus</i> Numarası	162	159	3
Envanter Numarası	330	396	66
<i>Brachium</i> Numarası	4	3	-

Tablo 2

	Yazıt 1	Yazıt 2	Fark
Üretim Tarihi	147	147	-
<i>Locus</i> Numarası	429	433	4
<i>Brachium</i> Numarası	2	3	-

Yazıtlar incelemeyi kolaylaştırmak amacıyla (a) ve (b) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Parantez içindeki harfler taş üzerinde kısaltılarak veya kodlanarak yazılan sözcükleri tamamlamak amacıyla ilave edilmiştir. Bazı harf grupları altında yer alan (-) şeklindeki yatay çizgi bu harflerin kaynaşmış, iç içe geçmiş, bir tarzda yazılmış olduğunu göstermektedir. Taşın üretim veya kontrol tarihleri ile ocak mal varlığının saptanması amacıyla genellikle iki yılda bir yapılan envanter sayım tarihleri, taş üzerine, kodlanmış veya kısaltılmış konsül adı ile birlikte konsülün hizmet süresi yıl olarak verilmek suretiyle belirtilmiştir. Örneğin 1 ve 2 numaralı yazıtlardaki 1 (d) ve 2 (c) bölümlerindeki envanter sayım tarihleri (126), Mar-

cus Aurelius'un büyük babası ve Antoninus Pius'un kayınpederi olan konsül M. Annius Verus'un üçüncü hizmet yılı şeklinde verilmiş olup; tarih formülasyonunu takip eden sayısal değer ise Dokimeion'daki yerleşik yazım biçimine göre taşta verilen envanter numarasını göstermektedir. 3 ve 4 numaralı yazıtlı bloklardaki 147 tarihi ise bu dönemde bu taşlarla ilgili olarak yapılan herhangi bir işlem belirtilmediğine göre taşların üretim yılını gösteriyor olmalıdır.

Dokimeion Bacakale ocağında dört ana üretim bölgesi mevcut olup, göz önüne alınan herhangi bir bloğun belirli bir tarihte içinde bulunduğu bölge taşta bir *bracchium* numarası verilmek suretiyle belirtilmiştir. Örneğin 126 yılında yapılan envanter sayımı esnasında 1 numaralı bloğun, dört numaralı üretim bölgesinde bulunduğu anlaşılıyor. Bu durum 1(a)'da önce yazıyla 1(c)'de ise bir kere de rakamla olmak üzere iki defa yazılmak suretiyle belirtilmiştir. Metinde geçen *caesura* sözcüğü taşı ana kayadan söküp çıkarmakla görevli ve aynı zamanda iş gruplarının yöneticisi pozisyonundaki bir kişiyi göstermektedir. 3 ve 4 numaralı yazıtlarda *locus* sözcüğünü takiben bir *locus* numarası verildiği halde 1 ve 2 numaralı yazıtlarda bu tarzda bir açıklık yoktur. Ancak bu yazıtlarda belirleyici herhangi bir unsur olmamasına rağmen 1(b) satırı ile 2(a) satırında yer alan sayısal değerlerin Dokimeion'daki yerleşik yazım kuralları çerçevesinde birer *locus* numarası işlevine sahip olduğu anlaşılıyor.

Dokimeion mermer ocaklarında uzun süre araştırmalar yapmış olan J. C. Fant'ın *locus* numarasını bazen "bir seri numarası, bazen de taşın çıkarıldığı yeri belirten bir unsur" şeklinde yorumlamış olmasına rağmen, elde edilen yazıt sayısının kesin bir yargıya varmaya olanak sağlayacak miktarlara ulaşmasından sonra, söz konusu karakteristiğin taşın çıkarıldığı yerden daha çok, taşın kimliğini belirleyen bir unsur olarak değerlendirildiği görülüyor.¹⁵ Ayrıca, "her bir *bracchium* için ayrı bir *locus* numara dizisinin bulunmadığı" ve *locus* numaralama sisteminin "hütiün ocağı kapsayan tek bir sistem" olduğunu anhyoruz. Buna rağmen *locus* karakteristiği *bracchium* gibi topografik bir unsur şeklinde değerlendirilerek,¹⁶ taşlardaki *locus* numaralarının yakınlığından hareketle söz konusu blokların birbirlerine yakın yerlerden çıkarılmış oldukları ileri sürülebilmiştir. Örneğin 126 yılında yapılan envanter sayımında bloklara verilen 330 ve 396 envanter numaraları farkının (396 - 330=66); *locus* numaraları arasındaki farka (159 - 142=17) nazaran daha büyük olması blokların, sayım sırasında ilk konumlarından alınarak birbirlerinden uzaklaştırılmış oldukları şeklinde yorumlanmıştır.¹⁷

Aslında envanter numaraları arasındaki farkın büyüklüğünden hareketle, envanter sayım tarihinde bloklar arasındaki uzaklığın; aralarına girmiş olduğu kabul edilen 65 adet blok nedeniyle, büyük olduğu şeklinde bir yorum yapılabilirse de, *locus* numaraları arasındaki farkın küçük olmasına bakarak taşların birbirine yakın yerlerden üretilmiş olduklarını söylemeye imkân yoktur. Zira *locus* numaralarının birbirine yakınlığı, üzerlerinde yer aldıkları blokların birbirine yakın yer-

lerden çıkarıldıklarını değil, sadece bunların birbirine yakın tarihlerde üretilmiş olduklarını gösteriyor olabilir. Bu anlamda *locus* numarasının taşların kimliğini tanımlaması yanında blokların üretimindeki öncelik sıralamasını gösteren karakteristik bir unsur olduğu sonucuna varılacaktır.

J. Röder'in de *locus* numarasını biraz farklı bir biçimde de olsa yine yer belirleyen bir unsur olarak kabul ettiği görülüyor. J. Röder, Bacakale gibi geniş bir alana yayılmış olan bir mermer ocağında, iş gücünün rasyonel bir şekilde dağıtılması ile işlerin takip ve kontrolünde kolaylık sağlaması bakımından taş üretim noktalarının belirlenmesi gerektiğine işaret ederek, bu işlevin *locus* unsuru vasıtasıyla sağlanmış olduğunu belirtmiştir.¹⁸ Gerçekten, mermer üretiminin çok zor ve zaman alan bir uğraş gerektirdiğine şüphe yoktur. Çalışma alanının darlığı nedeniyle blokların ana kayadan sökülmesi sırasında bir blok üzerinde en fazla beş-altı kişi çalışabildiği için bloğun ana kayadan koparılması uzun zaman almıştır. Bu nedenle *locus* sayılarının söz konusu yer belirleme özelliğini dikkate alarak J. Röder ve J. C. Fant *locus* numarasının taş daha ana kayadan koparılmadan önce bloklar üzerine yazılmış olması gerektiği savını ileri sürmüşlerdir. Aslında, blok yerinden çıkarıldıktan sonra, taşta taşın üretim yerini belirlemek amacıyla bir *locus* numarası vermenin ne tür bir işlevi ve yararı olabilirdi? Bu durumda yöneticilerin iş gücü dağılımını ve kontrolünü gereğince yapabildiklerini söylemeye ve benzeri soruların anlamlı bir şekilde cevaplanmasına imkân olmayacaktı. Nitekim *locus*'un bu fonksiyonunun bir bakıma soyut bir kavram olarak bir kenarda kalmayıp uygulamada yer almış olduğunu gösteren az sayıda olsa da bazı örneklere rastlanmıştır.¹⁹

Locus'un bu tarzda yorumlanması diğer bazı araştırmacılar tarafından da benimsenerek²⁰ *locus*'un yer belirleme fonksiyonu yorumlanırken *locus* numarasıyla belirlenen üretim yerinin tıpkı *bracchium*'da olduğu gibi coğrafi bir alan olarak ele alındığı görülüyor. Ancak bir farklı ki burada üretim yerinin belirlenmesindeki esas amaç, üretim yerinin tespiti değil, iş gücü dağılımının, takip ve kontrolü olduğu için *locus* karakteristiği ile ocağın coğrafi bir bölgesi değil, bir iş grubunun çalışmakta olduğu nokta belirlenmek istenmiştir. Yani burada amaç topografik bir sahanın belirlenmesinden daha çok, hangi iş grubunun ocağın hangi noktasında çalışmakta olduğunu tespit edilmesidir. *Locus* numaralama sisteminin bu şekilde yorumlanması halinde aynı yerde, aynı üretim yılı içinde farklı *locus* numaraları verilmek suretiyle birden fazla blok üretilebileceğine şüphe yoktur. Aksi halde daha önce değinildiği gibi bir *locus* numarasının bir senelik üretim süresi içinde yalnız bir defa kullanılabilceği dikkate alındığında; ocakta, belirli bir yerden bir yıl içinde sadece tek bir blok üretmek gibi, işletmecilik yönünden kabul edilebilmesi mümkün olmayan bir durumla karşılaşılacaktır.

Bu durumda *Locus* numaralama sisteminin blok ana kayadan koparılmadan önce iş ekibinin ve dolayısıyla taş üretim yerinin belirlenmesi fonksiyonu ile taş ana kayadan koparıldıktan sonra bir kimlik numarası özelliğini kazanması

şeklinde tanımlanabilecek iki önemli işleve sahip olduğu söylenebilir. Nitekim J. C. Fant da bu durumu; "*Locus numarasının birbirini takiben her iki fonksiyonu da yerine getirdiğine inanıyorum. Locus numarası önce taşın çıkarıldığı yeri kesin olarak belirlemede olup, taş ana kayadan çıkarıldıktan sonra da onu tanımlayan bir kimlik numarası vasfını kazanmıştır*"²¹ diyerek son derece net bir biçimde ifade etmiştir.

Böylece ocağın dört ana üretim bölgesinden her biri için ayrı bir *locus* numaralama sistemi de bulunmadığına göre; *locus* numarasının ne ocağın belirli bir üretim bölgesini ne de bu bölge içindeki özellikli bir üretim yerini tanımladığını söylemeye de imkân yoktur. Bu durumda; *locus* numaralarının sadece taşın çıkarıldığı yere bağlı olarak taşı belirleyen bir karakteristik olmadığı aynı zamanda taşı çıkaran *caesura* ekibinin bir dönem çalışmakta olduğu iş yerini tanımlayan ve taşların zaman içindeki üretim sıralamasını gösteren kimlik numaraları olduğu sonucuna varılmıştır. Burada *locus* sözcüğünün doğrudan doğruya bir topografya üzerindeki belirli bir noktayı belirtiyor olmasıyla taşı çıkarmakta olan *caesura* ekibinin çalışmakta olduğu sahanın dolaylı bir şekilde tanımlanması arasındaki incelikli ayrımın gözden kaçırılmaması gerekir.

Nitekim uzun süre Dokimeion'da incelemeler yapmış olan J. C. Fant bu durumu "*blokların çıkarıldıkları yerden bağımsız olarak, üretim sıralarına göre numaralandırıldıklarını*"²² söylemek suretiyle teyit etmiştir. Bu nedenle her ikisi de 147 yılı içinde üretilmiş olan 3 ve 4 numaralı blokların *locus* numaralarının 429 ve 433 gibi yakın iki sayı olmasına bakarak *locus* numaralarının yakınlığından hareketle bunların birbirlerine çok yakın yerlerden çıkarılmış olduklarını söylemeye imkân yoktur. Zira 3 numaralı blok ocağın ikinci bölgesinden (*bracchium II*) üretildiği halde, 4 numaralı blok ocağın dördüncü bölgesinden (*bracchium IV*) üretilmiş olup, bu iki üretim bölgesi arasında yaklaşık 200-300 m'lik bir uzaklık bulunmaktadır. Bu nedenle 3 ve 4 numaralı yazıtlı bloklara ait *locus* sayılarının (429-433) yakınlığı taşların üretim noktalarının birbirine yakınlığını değil sadece bu blokların üretim zamanlarının birbirine yakın olduğunu gösteriyor olmalıdır. Aslında yazıtlardaki *bracchium* numaralarının farklı oluşu da (II ve IV) *locus* sayılarının taşın çıkarıldığı bölge veya yeri belirleyen topografik karakterde bir unsur değil zaman boyutunda bir karakteristik olduğunun

gösteren önemli bir kanıttır. Zira *locus* numarasının coğrafi bir yeri gösterdiğinin kabul edilmesi halinde söz konusu 3 ve 4 numaralı bloklar arasında sadece 430, 431 ve 432 *locus* numaralı üç blok yer alacağına göre bu iki taş arasındaki mesafenin en fazla 9-10 metre civarında olması gerekirdi. Hâlbuki II ve IV numaralı *bracchiumlar* arasında kesin olmakla birlikte en az 200-300 m'lik bir açıklık bulunduğu göz önüne alınacak olursa, 3 ve 4 yazıt numaralı blokların arasındaki uzaklık aynı anda hem 9-10 metre hem de 200-300 metre olamayacağından, bir anlamda matematiksel bir kesinlikle, *locus*'un yerel boyutta değil, zaman boyutunda bir karakteristik unsur olduğu sonucuna varılacaktır.

Envanter numaraları arasında oldukça büyük fark bulunan ise (330-396) sadece envanter sayımının yapıldığı tarihte taşların birbirlerinden oldukça uzak noktalarda bulduklarını gösteren bir karakteristik değer olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak *locus* numaralarının arasındaki sayısal farka bakarak taşların çıkarıldıkları yerler arasındaki mesafe hakkında bir şey söylemeye imkân olmamasına rağmen, envanter numaraları arasındaki farkın taşlar arasındaki uzaklığın bir ölçüsü olduğu ve bu nedenle göz önüne alınan 3 ve 4 numaralı yazıtlı blokların üretim yerleri arasında başlangıçta büyük bir uzaklık bulunması halinde genel sayım tarihinde taşların olasılıkla çıkarıldıkları bu yerler civarında kalmış oldukları söylenebilir. Sonuç olarak *locus* sayılarının yer değil, zaman boyutunda bir sıralamayı gösterdiği yolundaki görüş mantıken zorunlu bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. J. Röder tarafından da belirtildiği gibi *bracchium*'lar birbirlerinden çok uzak olmayabilirler ama bunun göstergesi elbette *locus* numaraları arasındaki yakınlık değildir. Envanter sayıları arasındaki farkın büyük veya küçük oluşunun da, bu taşların sayım tarihinde buldukları yerlerin birbirlerine uzak veya yakın olduğunu göstermenin dışında başka bir anlamı olmayacaktır.

Öğr. Gör. Dr. Tulga Albustanlıoğlu
Başkent Üniversitesi
SBMYO Turizm Rehberliği Programı
Bağlıca Kampüsü - Ankara
e-mail: tulga@baskent.edu.tr

Dipnotlar

- 1 Asgari – Drew-Bear 2002, 17.
- 2 Pococke 1743, 45.
- 3 Hamilton 1842, 461.
- 4 Ramsay 1890, 433.
- 5 Ward-Perkins 1980, 325-338.
- 6 Röder 1971, 253-312.
- 7 Millar 1977, 175-189.
- 8 Urbem Latericium Invenit Marmoream Reliquit, (Suetonius, Divius Augustus, 28,3).

- 9 Fant 1984, 172.
- 10 Fant 1984, 174; Pensabene – Monna 1977, 20; Baccini Leotardi 1979, 43.
- 11 Fant 1989, 116, No. 62.
- 12 Fant 1989, 116-117, No. 63.
- 13 Fant 1989, 125-126, No. 88; benzer yazıt için Drew-Bear – Christol 1987, 86, No. 14-16.
- 14 ibid, 126, No. 90; benzer yazıt için: Drew-Bear – Christol 1987, 86, No. 14-16.

- 15 Fant 1989, 19.
16 Drew-Bear – Christol 1987, 99-100.
17 Fant 1989, 116.
18 Röder 1971, 294.
19 Bruzza 1870, No. 268; Baccini Leotardi 1979, No. 87: *Hermol(ai) Loc(o) ccxv*.
20 Pensabene – Monna 1977, 20; Baccini Leotardi 1979, 43.
21 Fant 1984, 174.
22 Fant 1989, 126, No. 89: ...blocs which appear to be numbered in sequence and contributes to the impression that locus numbers were issued in strict chronological order regardless of location.

Kaynakça ve Kısaltmalar

- Asgari – Drew-Bear 2002
N. Asgari – T. Drew-Bear, “The Quarry Inscriptions of Prokonnesos”, J. Herrmann – N. Herz – R. Newman (derl.), içinde: *ASMOSIA 5, Interdisciplinary Studies on Ancient Stone - Proceedings of the Fifth International Conference of the Association for the Study of Marble and Other Stones in Antiquity, Museum of Fine Arts, Boston, June 1998* (2002) 1-19
- Baccini Leotardi 1979
P. Baccini Leotardi, *Marmi di cava rinvenuti a Ostia e considerazioni sul commercio dei marmi in età romana, Scavi di Ostia X* (1979)
- Bruzza 1870
L. Bruzza, “Iscrizioni dei marmi grezzi”, *AnnIst* 42, 1870, 106-204
- Drew-Bear – Christol 1987
T. Drew-Bear – M. Christol, “Inscriptions de Dokimeion”, *AnatAnt* I, 1987, 83-111
- Fant 1984
J. C. Fant, “Seven unedited Quarry Inscriptions from Docimium (İscehisar, Turkey)”, *ZPE* 54, 1984, 171-182
- Fant 1989
J. C. Fant, *Cavum Antrum Phrygiae. The Organization and Operations of the Roman Imperial Marble Quarries in Phrygia*, BAR, S482 (1989)
- Hamilton 1842
W. J. Hamilton, *Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia* (1842)
- Millar 1977
F. Millar, *The emperor in the Roman World* (1977)
- Pensabene – Monna 1977
P. Pensabene – D. Monna, *I marmi dell’Asia Minore* (1977)
- Pococke 1743
R. Pococke, *Description of the East* (1743)
- Ramsay 1890
W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor* (1890)
- Röder 1971
J. Röder, “Marmor Phrygium; Die Antiken Marmorbrüche von İscehisar in Westanatolien”, *Jdl* 86, 1971, 253-312
- Ward-Perkins 1980
J. B. Ward-Perkins, “The Marble Trade and its organization: evidence from Nicomedia”, *MemAmAcc* 36, 1980, 325-338